

Pauli Kiuru kok ym.

Toimenpidealoite pikavippitoiminnan rajoittamisesta ja ylivelkaantumisen ehkäisemisestä

Eduskunnalle

Pikavippiliiketoiminta perustuu liian usein heikossa asemassa olevan tilanteen hyväksikäyttöön. Luoton hinta eli luotosta maksettu korko nousee luotonmyöntäjän arvioiman asiakkaan takaisinmaksukyvyyn mukaan. Korkeamman luottoriskin asiakkaan luoton hinta on siis huomattavan korkea. Perinteiset pankit myöntävät kaksinumeroisilla koroilla luottoa vain hyvin harvoin.

Maksuhäiriömerkintöjen ja ulosottovelkojen voimakas kasvu alkoi yhtä aikaa ensimmäisten pikavippejä tarjoavien yritysten aloitettua toimintansa vuonna 2005. Valtioneuvoston vuonna 2020 tilaamassa selvityksessä tutkittiin maksuhäiriömerkintöjen ja ulosottovelkojen kehitystä. Maksuhäiriömerkinnät ja ulosottovelat kasaantuvat työttömille, peli- ja päihdeongelmaisille sekä matalasti koulutetuille. Taloudellisen lukutaidon puutteen on todettu olevan yhteydessä maksuhäiriömerkintöjen yleistymiseen.

Pikavippejä markkinoidaan harhaanjohtavasti helpotuksena arjen menoista selviytymiseen tai keinona tehdä hankintoja, joihin ei välttämättä olisi muuten varaa. Helposti saatavia pikavippejä on markkinoitu sosiaalisessa mediassa jopa nuorten illanvieron menojen katteeksi. Aggressiivisesti markkinoitu, läpinäkymättömästi hinnoiteltu ja todella korkeiden kulujen pikavippi voi jopa moninkertaistaa alkuperäiset ongelmat. Kymmenien prosenttien todelliset vuosikorot moninkertaistavat alkuperäiset lainapääomat nopeasti. Pelkistä koroista suoriutuminen käy nopeasti mahdottomaksi korkeillakin tuloilla, ja edellisten lainojen takaisinmaksu uusia lainoja nostamalla vain pahentaa tilannetta. Pikavipin antajat hyötyvät syventämällä ihmisten vakavia sosiaalisia ongelmia.

Markkinoita on säädeltävä ja rajoitettava, kun niiden toiminta tuottaa yhteiskunnalle selviä hyvinvointitappioita. Ylivelkaantumista ehkäisevän ja saalistavaa lainoitusta suitsevan sääntelyn tulee perustua tutkittuun tietoon voimassa olevan sääntelyn vaikutuksista. Korkokaton määräaikaisen alentamisen lakiesitysten eduskuntakäsittelyn yhteydessä (HE 53/2020 vp ja HE 244/2020 vp) kävi ilmi, ettei viime vuosien muuttuneen sääntelyn vaikutuksista ole toteutettu systemaattista analyysia. Eduskunta edellytti hallituksen ryhtyvän tällaisen selvityksen toteuttamiseen hyväksyessään mietinnön väliaikaisen korkokaton jatkamisen yhteydessä (TaVM 37/2020 vp — HE 234/2020 vp).

Saatavilla olevien tietojen perustella maksuhäiriömerkintöjen ja ulosottovelkojen yleistymisen ei sääntelystä huolimatta ole laantunut. On ilmeistä, että alan itsesääntely ei toimi ja että lainsäädän-

Toimenpidealoite TPA 10/2022 vp

nön keinoin ei ole vielä kyetty ehkäisemään sosiaalisia ongelmia ja markkinoiden ilmeisiä puutteita. Uusia päättäväisiä toimia tarvitaan. Sääntelyn keskeinen kohde tulee olla saalistava ja arveluttava pikaluottomarkkina.

Ylivelkaantumisen estämiseksi ja epäterveiden markkinoiden korjaamiseksi tarvitaan harkittu kokonaisuus. Hallitusohjelmaan sisältyy useita toimenpiteitä, kuten positiivisen luottorekisterin perustaminen, talous- ja velkaneuvonnan vahvistaminen, pikaluoton myöntäjien valvonnan siirtäminen Finanssivalvontaan ja toimenpiteitä velallisen aseman helpottamiseksi. Parhailleen on käynnissä työryhmätyö oikeusministeriössä sekä ylijohtaja Leena Mörttisen työryhmän työ valtiovarainministeriössä. Usean työryhmän samaan ongelmaan pureutuvien ehdotusten tulee olla hyvin koordinoituja.

Korkokaton kiristämistä tulee harkita

Pikavipeistä perittyjä korkoja on pidetty kohtuuttomina, minkä vuoksi korkeimpien korkojen suitsemiseksi on toteutettu useita lainsäädäntöhankkeita 2010-luvulla. Vuonna 2013 pikavipeille asetettiin korkokatto, jonka mukaan viitekoron ylittävä korko ei saa ylittää 50:tä prosenttia (laki kuluttajansuojalain 7 luvun muuttamisesta; 207/2013). Sittemmin korkokatto on laajennettu, ja syyskuusta 2019 alkaen kaikkien vakuudettomien luottojen enimmäiskorko rajoitettiin 20 prosenttiin. Koronapandemian aikana korkokattoa laskettiin 10 prosenttiyksikköön väliaikaisesti.

Useita rajoituksia niin korkoihin, luoton ehtoihin, valvontaan kuin markkinointiin on jouduttu tekemään siksi, koska alalla toimivat yritykset eivät ole muuttaneet toimintaansa vastuulliseksi. Ylivelkaantuminen ei ole pysähtynyt, ja yhteiskunnallisten haittojen on koettu ylittävän hyödyt. Selviä merkkejä saalistavasta ja arveluttavasta toiminnasta on havaittu koronapandemian määräaikaisen lain aikana. Korkokaton laskeminen 10 prosenttiin ei koskenut luottosopimuksiin sisältyviä korkoja, vaan ainoastaan perittäviä korkoja. Pikaluotottajien havaittiin markkinoivan väliaikaisesti matalampana perittyä korkoa perusteena uudelle luotolle tai luottojen järjestämiselle.

Todellisuudessa sopimukseen voitiin merkitä korkeampi korko, ja määräaikaisen rajoituksen jälkeen luoton korkokustannukset saattoivat nousta huomattavasti. Määräaikaisen lain hyväksikäyttö ilmeisessä harhauttamistarkoituksessa on vain yksi monista esimerkeistä siitä, kuinka moraalittomasti markkinoilla toimivat yritykset operoivat.

Maksuhäiriömerkintöjen kasvun vuoksi korkosääntelyn jatkoa tulee harkita. Uuden pysyvän sääntelyn tulee perustua aiemman lainsäädännön vaikutusten systemaattiseen analyysiin. 20 prosentin laaja korkokatto ehti olla voimassa kahdeksan kuukautta ennen väliaikaista muutosta. Korkokaton ei tule rajoittaa tavanomaista vastuullista pankkitoimintaa ikään kuin varmuuden vuoksi. Korkokaton ei ole tarpeen rajoittaa vastuullista tavanomaista luottokauppaa.

Markkinapuutteet on arvioitava uusien kiristysten varalle

Vakuudettomien kulutusluottojen markkinoiden toiminta on usein hajautunut. Siinä missä perinteisessä pankkitoiminnassa luoton markkinointi, luoton myöntäminen, asiakassuhde ja mahdollinen perintätoiminta keskittyvät pitkälti samaan yritykseen tai konserniin, on pikaluottomarkkinoilla tilanne erilainen. Lainan markkinoija voi olla eri yhtiö kuin luoton myöntäjä. Usein lainan

Toimenpidealoite TPA 10/2022 vp

välittäjänä toimii erillinen lainojen kilpailuttaja. Luoton myöntäjä puolestaan ei usein pidä luottoja omassa taseessaan, vaan myy ne eteenpäin perintäyhtiöille tai muulle toimijalle. Erityisesti alan termein niin sanotut roska luotot eli heikoimman luottoluokituksen lainat myydään perintäyhtiöille eteenpäin.

Usein yritysten välille on solmittu liikesuhteet. Luoton myöntäjä voi motivoida välittäjää palkitsemalla tätä taloudellisesti esimerkiksi luoton kokoon, kannattavuuteen tai luottosopimusten määrään perustuen. Markkinat voivat muodostua heikossa asemassa olevan kuluttajan kannalta vaarallisella tavalla epäterveiksi. Lainan välittäjä tai markkinoija on motivoitunut myymään lainoja mahdollisimman monelle ja mahdollisimman suuria summia, lainan myöntäjä myöntää mahdollisimman paljon ja perintätoimistot hoitavat kannattavan perinnän.

Asiakkaan todellisen maksukyvyn arviointi ei vaikuta olevan ketjussa yhdenkään toimijan todellinen mielenkiinnon kohde.

Vakuudettomien kulutusluottojen markkinoiden puutteet sekä vääristyneet kannustimet tulee arvioida. Mikäli selviä puutteita tai yhteiskunnan kokonaisedun kannalta haitallisia kannustimia havaitaan, tulee viipymättä käynnistää työ markkinoiden rajoittamiseksi. Luoton myöntäjällä ja markkinoijalla tulee olla vastuu maksukyvyn kattavasta arvioinnista ja riittävien tietojen antamisesta velalliselle. Luottoa ei tule myöntää vaikeuksissa olevalle, eikä yhteiskunnan tule sallia tilannetta, jossa saalistava luotto kaikkein heikoimmassa asemassa olevalle on mahdollista.

Palvelut ylivelkaantumisen estämiseksi ja velkaongelmaisten auttamiseksi

Taloudellisen lukutaidon on todettu olevan vahvasti yhteydessä maksukyvyttömyyteen ajautumisen riskin kanssa. Suomalaisessakin aineistossa maksuhäiriömerkintäisten osuus on selvästi pienempi niillä, joiden koulutusaste on korkea. Ero on iso jo toisen asteen tutkinnon saaneiden ja pelkän peruskoulun varassa olevien välillä. Harhaanjohtava markkinointi, monimutkainen hinnoittelu ja vaikeaselkoiset sopimusehdot aiheuttavat merkittäviä riskejä, joiden tunnistaminen voi olla hyvin haastavaa. Tämä perustelee talousopetuksessa tarjottavan talouskasvatuksen vahvistamista. Elämänhallintataitoihin tulee kuulua myös taloudellinen lukutaito ja kyky tunnistaa saalistava lainatoiminta.

Sosiaalista luototusta tulee kehittää myös yhtenä keinona päästä irti kasaantuvista korkeakorkoisista pikavipeistä. Julkisesti tarjottavasta lainasta ei kuitenkaan saa tulla yksityisten luottomarkkinoiden korvaaja. Sosiaalisesta luototuksesta ei myöskään tule muodostua pikavippimarkkinoille mekanismia, joka kannustaisi entistä aggressiivisempaan luotonmyöntöön. Sosiaalinen luotto tulee pitää tiiviisti kytkettynä henkilökohtaiseen velkaneuvontaan sekä tarjottava sen yhteydessä laajasti tarpeelliset sosiaalihuollon palvelut. Maksuvaikeudet ovat usein yhteydessä muihin elämänhallinnan ongelmiin.

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että hallitus ryhtyy toimenpiteisiin kiirehtiäkseen pikavippimarkkinoiden sopimusehtojen rajoittamista ja ryhtyy valmistelemaan tarpeellista lainsäädäntöä saalistavan pikavippi-toiminnan ja ylivelkaantumisen estämiseksi,

Toimenpidealoite TPA 10/2022 vp

että hallitus arvioi analyttisen selvityksen perusteella, onko luottosopimusten korkokatto ollut toimiva keino ylivelkaantumisen hillitsemiseksi ja tuo tarvittaessa esityksen korkokaton kiristämisestä,

että hallitus selvittää pikavippimarkkinoiden puutteet ja kannustimet sekä ryhtyy selvityksen perusteella havaittujen puutteiden korjaamiseksi tarpeelliseen työhön pikavippitoiminnan markkinoiden rajoittamiseksi ja

että hallitus tuo esitykset ja ryhtyy muihin tarpeellisiin toimiin rajatun sosiaalisen luotuksen mahdollistamiseksi, velkaneuvonnan parantamiseksi sekä taloudellisen lukutaidon parantamiseksi.

Helsingissä 11.2.2022

Pauli Kiuru kok
Jari Myllykoski vas
Satu Hassi vihr
Inka Hopsu vihr
Sari Tanus kd
Jukka Kopra kok
Sinuhe Wallinheimo kok
Mia Laiho kok
Sari Sarkomaa kok
Markku Eestilä kok
Mari-Leena Talvitie kok
Ruut Sjöblom kok
Sanni Grahn-Laasonen kok
Timo Heinonen kok
Ville Kaunisto kok
Jari Kinnunen kok
Paula Risikko kok
Terhi Koulumies kok
Kalle Jokinen kok
Kari Tolvanen kok
Arto Satonen kok
Joonas Könttä kesk
Jani Mäkelä ps
Jukka Mäkyinen ps
Ritva Elomaa ps
Kaisa Juuso ps
Veijo Niemi ps
Sebastian Tynkkynen ps
Sheikki Laakso ps